

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
на дисертацію **Мазур Ірини Володимирівни**
«КОНЦЕПТ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ЕТНОГРАФІЇ
ПЕРШОЇ ЧВЕРТІ ХХ СТОЛІТТЯ»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури

Дослідження окремих фольклорних жанрів, регіональної специфіки народнопісенної творчості, особливостей виконавства на сьогодні вже є звичним для мистецтвознавчих робіт, а вивчення методологічних підходів до збирання, систематизації і зберігання зразків народної музичної творчості наразі є мало розкритим аспектом у галузі теорії та історії культури, що, безсумнівно, надає запропонованій роботі інноваційної. Дисертація п. І. Мазур є результатом її багаторічної праці з пошуку, аналізу, систематизації й узагальнення архівних документів, про що свідчать публікації за матеріалами дослідження впродовж 2007-2020 рр., які дозволяють позитивно оцінити ступінь апробації ідей дисертаційної роботи. Авторкою роботи опрацьовано й систематизовано значний масив програмних документів із питань збирацького пошуку зразків української народної творчості, запитальників, анкет, квестіонарів, звітів і періодичних видань наукових центрів і кабінетів ВУАН, необхідних для усвідомлення й узагальнення культуротворчих процесів, що відбувалися на теренах України першої чверті ХХ століття. Звернення до вивчення української музичної етнографії зазначеного періоду є цілковито виправданим, адже саме тоді, на хвилі національного відродження та усвідомлення необхідності збереження національних цінностей, збирання артефактів народної творчості набуло особливої значущості. Саме у цей період було засновано численні інституції зі збирання, дослідження, збереження й популяризації зразків матеріальної та духовної культури українського народу, створено значну кількість програм дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу, зміст яких потребує наукового вивчення та систематизації. З метою усвідомлення специфіки впорядкування цих документів, авторка роботи виходить за означені

хронологічні межі і розкриває специфіку збирацької діяльності у XVIII – XIX ст., коли відбувалося становлення музичної фольклористики.

Застосовуючи принципи історизму та системного підходу, авторка дослідження опрацьовує значний масив джерел, що дозволило визначити науково-методологічне підґрунтя української музичної етнографії першої чверті XX століття. Теоретико-методологічні та джерелознавчі засади дисертації п. І. Мазур підтверджені 694-ма позиціями у списку використаної літератури, 281-ю позицією архівних джерел Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України, Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника (відділ рукописів), Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського (м. Київ). Важливим джерелом для вивчення концепту української музичної етнографії стали програми дослідження фольклорно-етнографічного матеріалу, представлені у списку використаної літератури і джерел 161-ю позицією. У значній мірі саме на основі аналізу, систематизації й узагальнення змісту різноманітних програм авторка дисертації робить висновки щодо формування та становлення принципів наукової методології вивчення народнопісенного матеріалу.

Джерелознавчий та методологічний аспекти дослідження концепту української музичної етнографії визначені у Першому розділі дисертації п. І. Мазур. Використання значної кількості праць, безпосередньо чи опосередковано дотичних до теми дисертації, та масиву архівних матеріалів призвело до їх систематизації та аналізу головних дефініцій («етнографія», «етнологія», «фольклористика», «програма») у підрозділі 1.1. запропонованої роботи.

Застосування системного підходу спричинило те, що у визначенні теоретико-методологічних основ дослідження авторка спиралася на ґрунтовні праці у галузі культурології, історичного музикознавства,

етномузикології, етнографії, фольклористики. Міждисциплінарний і культурологічний підходи, обрані авторкою, дозволили у Другому розділі дисертації ретельно проаналізувати концептуальне підґрунтя вивчення народнопісенної творчості до ХХ ст. У підрозділі 2.1. п. І. Мазур здійснює стислий екскурс в історію записів народних музичних текстів у ХVІ – першій половині ХІХ ст. і приходить до висновку про те, що вже у першій половині ХІХ ст. збирачі спиралися на принцип історизму у вивченні та систематизації фольклорно-етнографічного матеріалу. Привабливим у роботі є включення об'єкту дослідження, а ним постає музична етнографія та фольклористика України, у коло загальнокультурних процесів. Так, етап зародження та становлення наукового дослідження української історії, етнографії, мови й письменства, що припадає на період кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст., авторка пов'язує зі світоглядними принципами романтичної культури. Логічним тоді було б у продовженні історичного екскурсу у підрозділі 2.2. пов'язати науковий підхід до зразків народної творчості у працях дослідників другої половини ХІХ ст. з реалістичними тенденціями у мистецтві. Щодо цього етапу вивчення музичного фольклору авторка справедливо стверджує, що народнопісенна творчість досліджується вже у комплексі етнографічного, історичного та культурного контекстів, притаманному саме для принципів реалізму.

Загалом, у Другому розділі дослідження п. І. Мазур представила повну панораму збирання й дослідження музичного фольклору українських регіонів, що на той час входили до територій різних держав. Дослідниками української народної пісні виступали у ХІХ – на початку ХХ ст. росіяни, поляки, чехи і власне українці. Авторка аналізує особливості підходу до фіксації народнопісенних зразків у збірках М. Львова – І. Прача, З. Доленга-Ходаковського (Адама Чарноцького), М. Цертелева, М. Максимовича, Ж. Паулі, М. Маркевича, А. Коціпинського, О. Кольберга, М. Закревського, П. Сокальського, П. Чубинського, О. Потебні, В. Данилова, Ст. Людкевича, П. Демуцького, Л. Куби, К. Квітки, А. Грабенка (Конощенка), Я. Новицького,

М. Лисенка, Ф. Колесси, П. Бажанського та ін., узагальнює основні принципи, якими керуються фольклористи в справі дослідження народної творчості.

Застосування культурологічного підходу спонукало авторку дисертації виділити в окремий підрозділ 2.4. характеристику збирання та систематизацію народнопісенного матеріалу на теренах Західної України і визначити соціокультурні чинники, що вплинули на специфіку перебігу процесів у розвитку музичної фольклористики на цих землях.

Приступаючи до аналізу діяльності різноманітних структур українських науково-культурних інституцій першої чверті ХХ ст. (Розділ ІІІ), п. І. Мазур аналізує особливості перебігу соціокультурних процесів у різних регіонах України вказаного періоду (3.1), що також є свідченням використання системного і культурологічного підходів. П.І. Мазур вперше здійснено порівняльний аналіз збирацької та дослідницької діяльності фольклорно-етнографічної спадщини у різних регіонах України в контексті перебігу соціокультурних процесів, що дозволяє усвідомити її специфіку фольклористичної діяльності у різні історичні періоди. Авторка дисертації не лише відтворює історію Етнографічної Комісії при ВУАН, Кабінету музичної етнографії, наукових товариств при ВУАН, що вже само по собі є цінним, але й визначає методологічні підходи й принципи процесу фіксації і вивчення народнопісенної спадщини; характеризує результати збирацької й дослідницької діяльності цих наукових інституцій загалом та окремих науковців зокрема, що також є складовою наукової новизни дисертації.

У Четвертому розділі роботи, на основі аналізу збірок останньої третини ХІХ – початку ХХ століття, авторка обґрунтовує власну класифікацію основних підходів збирачів до укомплектування зібраного пісенного матеріалу, виділяючи жанровий, регіональний і змішаний (регіонально-жанровий) підходи. Матеріалом аналізу слугували збірки М. Лисенка, К. Квітки, І. Рудченка, Іл. Свенціцького (жанровий підхід); Л. Плосайкевича і Я. Сенчика, В. Шухевича, Ф. Колесси, М. Маркевича,

П. Гнідича, І. Колесси (регіональний підхід); Д. Яворницького, Я. Головацького (змішаний підхід).

До складової наукової новизни дисертації входять й результати аналізу програмних документів із вивчення народної творчості періоду кінця ХІХ – першої чверті ХХ століття, що дозволило виявити принципи їх упорядкування та систематизації. І. Мазур розуміє термін «програма» як «документ у формі запитань, укладений науковцем і затверджений Установами ВУАН, у якому вказано алгоритм для вивчення етнографічного або фольклорного явища чи зразка» (с. 154 дисертації). У Додатках подано зміст програм, тому на основі цього змісту бажано б було визначити основні кроки алгоритму фіксації зразків народної музичної творчості, тобто відтворити інваріант програми зі збирання музичного фольклору.

Також цікавим було б проаналізувати не лише саму програму, але й результати роботи за нею, надіслані численними, як неодноразово вказано у дисертації, кореспондентами. Тому виникає блок так званих «ланцюгових» запитань, що можуть відкрити подальшу перспективу розвитку теми дослідження:

Чи збереглися у достатній кількості оригінали самих документів, що відображають зворотній зв'язок між науковцями, що упорядкували програми, і кореспондентами, що фіксували фольклорні зразки за цими програмами?

Якщо такі матеріали збереглися і п. І. Мазур ознайомена з ними, то наскільки, на думку авторки дисертації, кореспонденти дотримувалися програми?

Чи удосконалювалися програми з урахуванням аналізу матеріалів, отриманих від кореспондентів?

У підрозділі 4.3. зазначено, що 1920-х роках при Етнографічній комісії ВУАН було створено понад 70 різноманітних програм та охарактеризовано методологічні підходи до їх укладання. Їх аналіз добре було б доповнити порівнянням з програмами попереднього періоду в історії української

музичної етнографії. Відсутність такого порівняння породжує наступне запитання: *У чому полягає кардинальна відмінність концепту української музичної етнографії першої чверті ХХ ст. від концепту ХІХ ст.?*

У підсумку можна стверджувати, що дисертація п. І. Мазур є самостійною науковою працею, виконаною на достатньо високому фаховому рівні. Дослідження характеризується глибиною занурення у тему, розв'язанням поставленої проблеми у соціокультурному контексті, послідовністю і логічністю викладу, достатнім науковим обґрунтуванням. Текст відповідає мові наукового викладу, за винятком окремих стилістичних моментів, зокрема русизмів. Автореферат дозволяє скласти повне уявлення про актуальність, наукову новизну та основний зміст дослідження.

Висловлені в опонентському відгуку зауваження та запитання мають більше рекомендаційний та уточнюючий характер і в цілому не знижують наукової вартості об'ємного і ретельно аргументованого дослідження, поданого на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства.

Вищенаведені положення відгуку офіційного опонента свідчать про те, що рецензована дисертація Ірини Володимирівни Мазур «Концепт української музичної етнографії першої чверті ХХ століття» цілком відповідає вимогам МОН України до наукових досліджень на здобуття вченого ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – Теорія та історія культури (мистецтвознавство).

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри музикознавства,
інструментальної підготовки та хореографії
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

03.04.2020
18 01 21

О.Є.Верещагіна-Білявська

